

Projektrapport

Avfallsförebyggande genom tillsyn

Sammanfattning

I projektform med Miljösamverkan Kronoberg-Blekinge har fyra kommuner och en länsstyrelse bedrivit tillsyn inom avfallsminimering riktad mot tillverkningsindustri och annan miljöfarlig verksamhet. Projektets mål har varit att minska resursutnyttjande hos företag för att nå [Sveriges miljökvalitetsmål](#) och de [Globala målen](#). Projektet bedrevs under hela 2021 och förlängdes till maj 2022 då inspektörerna behövde mer tid till tillsyn. Under projektet har man haft en utbildningsdag som riktades till både verksamhetsutövare och till inspektörer. Efter sommaren påbörjades själva tillsynen och totalt har man bedrivit tillsyn på cirka 80 verksamheter i fyra kommuner. Projektet har visat att större verksamheter redan arbetar med avfallsminimering och har påverkat de övriga verksamheterna till att bli mer intresserade av avfallsminimering och bli bättre i sitt arbete med detta.

Inledning och syfte

För att klara klimat- och miljömål måste vi alla minska vårt resursutnyttjande kraftigt. Genom att minska förbrukning och svinn som genererar avfall minskar också behovet av att producera nytt. Ett minskat behov av att tillverka nytt material ger de stora miljövinsterna beträffande att förebygga avfall, kretsloppen blir mer resurseffektiva och farliga ämnen i omlopp kan minska. Avfallsförebyggande arbete bidrar särskilt till att nå Sveriges miljökvalitetsmål; [Begränsad klimatpåverkan](#), [Giftfri miljö](#) och [God bebyggd miljö](#). Men även de Globala målen om [Hållbar konsumtion och produktion](#).

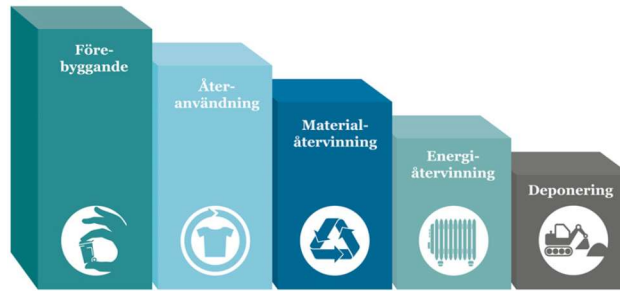
*Sveriges miljökvalitetsmål; Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö och God bebyggd miljö.
Illustration av Tobias Flygar.*

Globala målet 12: Hållbar konsumtion och produktion.

I [EU:s avfallsdirektiv](#) fastslås en avfallshierarki, även kallad avfallstrappa, där det översta steget i avfallstrappan är förebyggande insatser för att minska mängden avfall. Samtliga steg i avfallstrappan är följande: Förebyggande, återanvändning, materialåtervinning, energiåtervinning och deponering. Avfallshierarkin och förebyggande av avfall har implementerats i miljöbalkens hänsynsregler 2 kap 5§ och

15 kap 10§ om avfall. Det går alltså att ställa krav på minskade avfallsmängder med stöd av miljöbalken, men möjligheten används mycket lite av tillsynsmyndigheterna.

De fem stegen på avfallstrappan: Förebyggande, återanvändning, materialåtervinning, energiåtervinning och deponering. Bild från Avfall Sverige med deras godkännande.

Syftet med projektet var att öka kunskapen om förebyggande av avfall hos tillsynsmyndigheter och verksamhetsutövare för att minska avfallsmängden. Detta för att främja resurshållning och cirkulära flöden genom tillsyn.

Genomförande

Projektet tog inspiration från ett liknande projekt som Miljösamverkan Skåne genomförde 2018–2020 och använde även en del av det material som de hade tagit fram. Projektgruppen bestod av fyra deltagare fördelat på två från Karlskrona kommun, en från Växjö kommun och en från Länsstyrelsen Blekinge. I tillsynen deltog ytterligare två kommuner.

Projektets arbetsnamn var från början 'Avfallsminimering genom tillsyn och prövning' men tidigt i processen avgränsade man genom att ta bort prövningen och fokuserade på tillsynen. Ytterligare avgränsning gjordes till att fokusera på tillverkningsindustri, vilken man bedömde som ett brett område med allt från sågverk till tillverkning av plastlock. Växjö kommun tog även med Centrallasarettet i sin tillsyn.

Inom projektet genomförde man en utbildningsdag riktad till både verksamhetsutövare och tillsynshandläggare. Kommuner som deltog i tillsynen fick välja ut lämpliga verksamhetsutövare att bjuda in till utbildningsdagen. Utbildningen genomfördes under en halvdag, digitalt via Teams, tillsammans med Avfall Sverige och Stena Recycling. Totalt deltog 21 inspektörer från kommuner och länsstyrelser samt 20 representanter från olika verksamheter. I samband med utbildningsdagen presenterades även det material i form av informationsfolder och checklista inför och under tillsynsbesök, som hade tagits fram för projektet.

Efter sommaren hade projektgruppen en digital kickoff för de inspektörer som skulle delta i tillsynen. Medverkande i tillsynen var följande: Alvesta kommun, Karlskrona kommun, Länsstyrelsen Blekinge, Markaryds kommun och Växjö kommun. Samtidigt passade projektledaren Jenny Fogel på att överlämna projektet till projektledaren Christoffer Andersson då Jennys anställning på Miljösamverkan Kronoberg-Blekinge skulle avslutas. Målsättningen under hösten var att man skulle genomföra minst 5 tillsynsbesök per tillsynsmyndighet och verksamhet.

I december hade man ett försenat avstämningsmöte med tillsynsdeltagarna och då framkom att flera inte hade kunnat eller hunnit genomföra någon tillsyn inom projektet. Karlskrona och Alvesta deltog inte i mötet utan projektledaren hade enskild avstämning med dem. Under mötet kom de närvarande deltagarna fram till att man önskade förlängning under 2022 för att hinna med tillsynen. Projektledaren lyfte frågan till styrgruppen som godkände en förlängd projekttid med avslut 31 maj 2022.

Under decembermötet framkom diskussioner kring hur man genomförde tillsynen. Man var överens om på mötet att tillsynen inom projektet inte skulle bedrivas i samband med annan tillsyn. Karlskrona och Alvesta kunde inte delta på mötet men hade å andra sidan fullföljt sin tillsyn och var inte intresserade av att dra ut på projektet något mer. Att samtliga tre handläggare från dem skulle sluta sina tjänster inom kort kan också ha haft med saken att göra. Under tiden fram till maj hade projektledaren två avstämningsmöten, den 1 mars och den 27 april. Tillsynen gick sakta framåt för de återstående handläggarna.

Efter att man som tillsynsmyndighet har ansett sig klar med sin del i projektet har man fått fylla i en enkät med frågor gällande projektet. Enkäten togs fram i samband med det andra materialet som användes under projektet.

Resultat

Fyra av de fem medverkande tillsynsmyndigheterna har fyllt i en enkät för att sammanfatta sin del i tillsynen. Länsstyrelsen Blekinge fick resursproblem och nedprioriterade tillsynen enligt projektet. Totalt har man besökt och haft tillsyn på ca 80 olika verksamheter. Framst har dessa varit inom tillverkningsindustri men även annan verksamhet har besökts. Antal besök fördelades enligt följande:

- Alvesta kommun, ca 30 st.
- Länsstyrelsen Blekinge, 1 st.
- Karlskrona kommun, 9 st.
- Markaryds kommun, ca 30 st.
- Växjö kommun, 13 st.

Verksamheternas kunskap kring avfallsminimering har varit blandad. Större koncerner (t.ex. Volvo BM) har väldigt bra kunskaper inom området, B-verksamheter har generellt haft bra kunskap och C-verksamheter har varit dem med minst kunskaper. I flera fall hade tillsynshandläggarna svårt att själva se förbättringsåtgärder. I Växjö kommun gjorde man iakttagelsen att ingen av deras besökta verksamheter hade som konkret fråga att redan vid inköp minska på avfallet.

För tillverkningsföretag har en stor del bestått av legotillverkning (vilket innebär att man tillverkar komponenter på uppdrag åt ett annat företag som i sin tur sätter ihop komponenterna till en produkt). Att vara legotillverkare innebär ofta att man är mer styrd av sin uppdragsgivare och har mindre utrymme för att ta egna beslut kring materialval etc. Företagen är i nästan alla fall anslutna till [FTI, Förpacknings- och tidningsinsamlingen](#), och/eller har lagstiftning som styr kring hur man förpackar sina varor. Flera verksamheter har även lagar som styr materialval pga. påverkan på miljö och hälsa.

Det materialspill som uppstod hos verksamheterna kunde i många fall återanvändas enligt avfallstrappan. Inom plastindustrin maler man ner spill och gör pellets som sen återgår till tillverkningen. Liknande procedur är det för metaller men där transporteras det tillbaka till producent för smältning. Inom trä-, livsmedels- och textilindustri lyckas man generellt gå ner till materialåtervinning och energiåtervinning på spillet t.ex. kunde alspån säljas vidare till rökerier, andra träspån gick till förbränning, tygspill blev till ljudisolering. Flertalet av de företag som Växjö kommun besökte hade starka band till att ha en hållbarhetsprofil. Två av de företagen hade som affärsidé att återsälja begagnade IT-produkter.

Diskussion

Att C-verksamheter var de som hade minst kunskap inom avfallsminimering var väntat. Ju större en verksamhet är ger större möjligheter att ha specifika personer som jobbar med de här frågeställningarna för utveckla anläggningen och förbättra produktionen. Större verksamheter uppfattades också som att de hade, eller arbetade för att ha, en kvalitetsstämpel inom hållbarhet, miljö och klimat.

Tillsynshandläggarna medgav att de hade i flera fall svårt att själva se förbättringsåtgärder som man skulle kunna ta upp för diskussion och man blev därför mer utlämnad till verksamheternas uppfattningar om förbättringsmöjligheter. Man hade gärna haft med sig en sakkunnig inom avfallsminimering på tillsynen för att lättare hitta åtgärderna till förbättringar. Detta är en kunskapslucka som hade varit bra att fylla med en avfallsrådgivares kunskaper, både på utbildningsdagen och ev. som dokument, handledning eller hänvisning till annan information. Med anledning av att ingen verksamhet (i Växjö) på inköpsnivå hade ställt krav om förbättring redan i det skedet, hade det varit bra att under utbildningen haft en inriktning mot inköp och deras möjligheter.

Pandemin var fortfarande ett gissel under tillsynsperioden. Vissa kommuner hade fortfarande restriktioner under hösten och inom många områden låg handläggarna efter vilket resulterade i att man prioriterade ner projekt-tillsynen. Det är också uppenbart att handläggare har bedrivit tillsyn på olika sätt. Alvesta och Markaryd har bedrivit tillsynen i samband med annan tillsyn på verksamheterna. Vilket har lett till att fler verksamheter har hunnits med under tillsynsperioden men man har å andra sidan tappat ett visst fokus från projektets ändamål. Med tidigare uttalad avsikt att man skulle bedriva minst 5 tillsynsbesök per kommun, är 30 tillsynsbesök ganska mycket i fallet för Alvesta och Markaryd om man jämför med 9 respektive 13 för de större kommunerna Karlskrona och Växjö. Det var också uttalat på ett avstämningsmöte att det är bra att fokusera på avfallsminimering för att få effekt på just det området från verksamheterna.

Det hade troligen varit positivt om projektledaren i ett tidigare skede hade försökt följa med ut på tillsyn för att se, lära och förstå andemeningen med projektet. Nu blev det något som man försökte genomföra efter sista avstämningsmötet och det var få tillsynstillfällen kvar varav inget passade i schemat att följa med ut på.

Svaren från enkäten 'Enkät för redovisning av projekt' som handläggarna fyllde i och som var grunden för deras utvärdering var inte tillfredsställande. Det saknades bland annat uppgifter om vilken typ av verksamhet, verksamheternas storlek i omsättning samt antal anställda som besökts under tillsynen. Detta har gjort svaren godtyckliga, ofullständiga och svåra att jämföra mellan de olika kommunerna. Ett förslag till förbättring av enkäten är hur inspektörerna gjorde urvalen för tillsynsbesöken.

Sveriges miljömål och de Globala målen har inte alltid tagits upp under diskussionerna och mötena med projektmedlemmar eller handläggare, men har följt med vid tillsyn genom att de hela tiden är det större ändamålet för tillsynen och verksamheten.

Checklistan har fungerat som verktyg inför och vid tillsyn. Den var bra för verksamhetsutövare som fick den i förväg att ges möjlighet att veta vad som skulle göras och förbereda svar. Checklistan förmedlades vidare till olika funktioner på verksamheterna så att dessa fick bra täckning. Handläggarna tyckte att den var lite lång, att många frågor var upprepande eller gav samma svar och att den var svår att applicera på vissa verksamheter. Men som utgångspunkt för diskussion under tillsynen fungerade checklistan bra.

Måluppfyllelse

Målet med minst fem tillsynsbesök per kommun nåddes. Det fanns inget mål med antal deltagande kommuner. Men från början fanns intresse från minst två andra kommuner av att delta och en bredare uppslutning av kommuner hade varit bra för erfarenhetsutbyte, diskussion och jämförelse under bland annat avstämningsmötena och i rapporten.

Totalt deltog 20 handläggare och 21 verksamhetsrepresentanter på utbildningsdagen för att lära sig om avfallsminimering. Inom projektet har över 80 verksamheter besökts för tillsyn. Effekten av detta är svår att mäta och inget som projektet har lagt fokus på. Men intresset för avfallsminimering har ökat, främst hos de mindre verksamheterna, då man har sett både ekonomiska och hållbarhetsmässiga poänger i detta.

Slutsats

Om kommun, länsstyrelse eller region hade kunnat erbjuda en tjänst som avfallsrådgivare likt den man har med en energirådgivare på kommunerna idag hade det blivit lättare för, främst mindre, verksamheter att ta till sig av information och minska avfallet från sina verksamheter. Samtidigt finns privata aktörer som erbjuder konsulttjänster inom avfallsminimering, om man som verksamhetsutövare vill förbättra sig inom området finns möjligheter till detta.

För kommunerna är tillsynen inom avfallsminimering förhoppningsvis något som kommer fortsätta vara sig det blir i samband med annan tillsyn, som egna tillsynsbesök eller som tillsynsprojekt. Ett förslag från en av projektmedlemmarna är att man har med detta som en punkt vid prövning av verksamheter. Jordens resurser är inte oändliga och alla förbättringar är steg på vägen mot Agenda 2030.

Länkar

[Sveriges miljömål – Sveriges miljömål \(sverigesmiljomal.se\)](http://sverigesmiljomal.se)

[Begränsad klimatpåverkan – Sveriges miljömål \(sverigesmiljomal.se\)](http://sverigesmiljomal.se)

[Giftfri miljö – Sveriges miljömål \(sverigesmiljomal.se\)](http://sverigesmiljomal.se)

[God bebyggd miljö – Sveriges miljömål \(sverigesmiljomal.se\)](http://sverigesmiljomal.se)

[Globala målen – Läs om Globala målen – 17 mål för hållbar utveckling \(globalamalen.se\)](http://globalamalen.se)

[Mål 12: Hållbar konsumtion och produktion – Globala målen \(globalamalen.se\)](http://globalamalen.se)

[Lagar och regler om avfall \(naturvardsverket.se\)](http://naturvardsverket.se)

[FTI för företag](http://fti.se)